

Biosférické rezervace

– šance pro zítřek

Při hledání regionální shody o budoucím směřování Šumavy hrají pojmy jako národní park či chráněná krajinná oblast jednu z klíčových rolí, s ohledem na dochovanou přírodu v jinak silně zalidněné střední Evropě určitě oprávněně. Jejich role v ochraně přírody je nezastupitelná a opravdu poctivý koncept péče o šumavskou krajinu se bez nich neobejde. Jaký je však jejich potenciál vůči místním obyvatelům i hostům území?

Foto: Monika Kytlicová

Velkoplošná chráněná území jsou u nás ze zákona institucemi státu s prioritou ochrany přírody a očekávat přehnanou iniciativu v oblasti regionálního rozvoje je víceméně naivní. Jde spíše o nalezení nezbytné míry pochopení pro aktivity regionu, jež jsou slučitelné s cíli ochrany přírody, než o jejich iniciaci. Existují však některé další, dosud opomíjené nástroje, jež by mohly přispět k normálnímu způsobu řešení bez vítězů a poražených. Jedním z nich by mohl být institut biosférické rezervace Šumava.

Historie

Koncept celosvětové sítě biosférických rezervací byl odstartován v polovině sedmdesátých let jako mezinárodní program UNESCO Člověk a biosféra (Man and Biosphere – MaB). Z programu orientovaného ve svých počátcích převážně na ochranu přírody a tvorbu databází příro-

dovědného charakteru se postupem času vyvinul program kombinující ochranu přírodní rozmanitosti s potřebami udržitelného rozvoje.

První balík 57 biosférických rezervací byl vyhlášen v roce 1976, v roce 1977 bylo na stejném ochrannářském principu vyhlášeno dalších 61 biosférických rezervací. Do roku 1981 existovalo 208 biosférických rezervací v 58 zemích světa. Ke dnešku je do programu MaB zapojeno 580 míst ve 114 zemích.

Proč biosférické rezervace

Biosférické rezervace jsou ideálními místy pro ověření inovativních přístupů k udržitelnému rozvoji. Vědecké poznatky a řízené postupy jsou zde kombinovány za účelem snižování ztráty přírodní rozmanitosti, zlepšení životní úrovně, zlepšení sociálních, ekonomických a kulturních podmínek pro environmentální udržitel-

nost. Zvláště důležité je zapojení místních komunit a účast všech zainteresovaných v procesu plánování a péče o celé území. Následná realizace společně dohodnutých řešení je mnohem snazší a konkrétní přínos snáze rozpoznatelný.

Pro všechny biosférické rezervace je společné úsilí o naplnění tří hlavních funkcí – ochranu přírodní a kulturní rozmanitosti, sociálně, kulturně a přírodně udržitelný ekonomický rozvoj a logistickou podporu výzkumu, monitoringu, environmentální výchově a vzdělávání.

Každá biosférická rezervace je rozdělena do tří hlavních zón. Jádrová zóna je určena pro ochranu přírody, monitoring a nedestruktivní výzkum. Ochranná zóna obklopuje nebo přiléhá k jádrové zóně a je určena pro aktivity slučitelné se šetrnými ekologickými postupy. Poslední, přechodová zóna je určena pro aktivity, kde lidé společně usilují o udržitelné užití

přírodních zdrojů. Je zcela běžné, že biosférická rezervace územně pokrývá vedle zvláště chráněného území i běžnou kulturní „nechráněnou“ krajinu, často nesoucí i známky výrazného poškození lidskou činností (opuštěné lomy, výsypky, sídla).

Biosférické rezervace v České republice

V České republice je vyhlášeno 6 biosférických rezervací Křivoklátsko (1977), Třeboň (1977), Šumava (1990), Krkonoše (1992), Bílé Karpaty (1996) a Dolní Morava (2003). Každá z nich je představitelem specifického stredo-evropského krajinného systému.

Podrobně představení českých biosférických rezervací realizovaných v mezivládním programu UNESCO „Člověk a biosféra“ je předmětem publikace Biosférické rezervace České republiky (Jeník, 1996).

Ve vazbě na výše popsany vývoj v charakteru posláním biosférických rezervací ve světovém měřítku představují české biosférické rezervace většinou typ území směřovaný dosud převážně ke konzervaci území

s více či méně nenaplněnými dalšími funkcemi území. Jejich koordinátory jsou vesměs příslušné Správy chráněných území, pro něž je ochrana přírody logickou prioritou a pro řádné zajištění funkce biosférické rezervace v současném pohledu udržitelného rozvoje již většinou nezbyvají lidské zdroje ani finanční prostředky, mnohdy ani chuť.

Zatím jedinou výjimkou je nově vyhlášená biosférická organizace Dolní Morava, jež se svým statutem obecně prospěšné společnosti a svojí praktickou orientací na udržitelný rozvoj území se nejvíce blíží aktuálnímu trendu působení biosférické rezervace v území, uplatňovanému v současném světovém pojetí Programu MaB. Možná i tato odlišnost je jedním z důvodů zatím nízké názorové nejednoty ochrany přírody na počínání tohoto subjektu.

Biosférické rezervace nemají oporu v české legislativě, o to více vyniká jejich funkce jako platformy a nástroje pro regionální dohodu o společných zájmech ochrany přírody a udržitelného rozvoje společnosti.

O tom, jak je to s biosférickou rezervací na Šumavě se dočtete v pokračování tohoto článku v příštím čísle Šumavy.

Poznámka: Nově navržené logo, stejně jako aktuálně připravované internetové stránky biosférické rezervace www.br-sumava.cz nebo fotosoutěž pro školy s tématem „Práce utváří krajinu“ vznikají za podpory projektu Vitální krajina realizovaného oběma koordinátory biosférické rezervace společně s Jihočeskou univerzitou.

Vladimír Silovský
RRA Šumava
vladimir.silovsky@rras.cz

Stručná charakteristika biosférických rezervací České republiky

Název	Šumava	Třeboň	Křivoklátsko	Krkonoše	Dolní Morava	Bílé Karpaty
Rok schválení	1990	1977	1977	1992	2003	1996
Plocha (km ²)	1671	700	628	548	354	715
Krajinný systém	středohory modelované kar. ledovci	odvodněná pánev s jezerními sedimenty	pahorkatina po obvodu říčního údolí	vysokohoří <i>en miniature</i>	vápencová pahorkatina, na okraji Pannonie, komponovaná kulturní krajina	středohory, západní okraj karpatského systému
Převládající biomy	jehlič.tajga, bučiny, druhotné luční bezlesí	jedl.doubravy, bory, mokřady, písčiny	smíšené lesy, břehové porosty	smrčiny, kosodřevina, druhotné louky	teplomilné smíšené lesy, svahové stepi, lužní lesy	bučiny, druhotné louky
Rarity jádrové zóny	vrchoviště, led.kary, led.jezera	rákosiny, rašeliniště, avifauna	vrcholové pleše, skalní útvary	arkto-alpínská tundra, kary	teplomilně laděná flora i fauna, slanomilná vegetace, avifauna	flora a fauna orchideových luk
Stressory, disturbance	nepůvodní provenience, monokultury, kůrovec, vítr, okus zvěře	odvodňování, eutrofizace, monokultury	monokultury, okus zvěře, chatařství	znečištění vzduchu, nezvládnutá turistika	invaze cizích druhů, eutrofizace, technické stavby	opuštěné nesekané, louky, eroze na svazích
Priority ochrany a hospodaření	přeměna monokultur, management bezlesí	rovnováha zemědělství, sylvikultura, rybářství	přeměna monokultur, přiměřené stavy zvěře	přeměna monokultur	ochrana původního reliéfu, ochrana komponované krajiny, udržitelné zemědělství a lesnictví	kosení orchideových luk, ochrana lok. kultury
Přeshraniční návaznost	Německo: NP Bavorský les; Rakousko: Mühlviertel	Rakousko: rybníční oblast Waldviertel	vnitrozemská biosférická rezervace	Polsko: Krkonoski Park Narodowy	Rakousko: váp. kopce, Galgenberg Západní Slovensko	Slovensko: Biele Karpaty - bilaterální rezervace